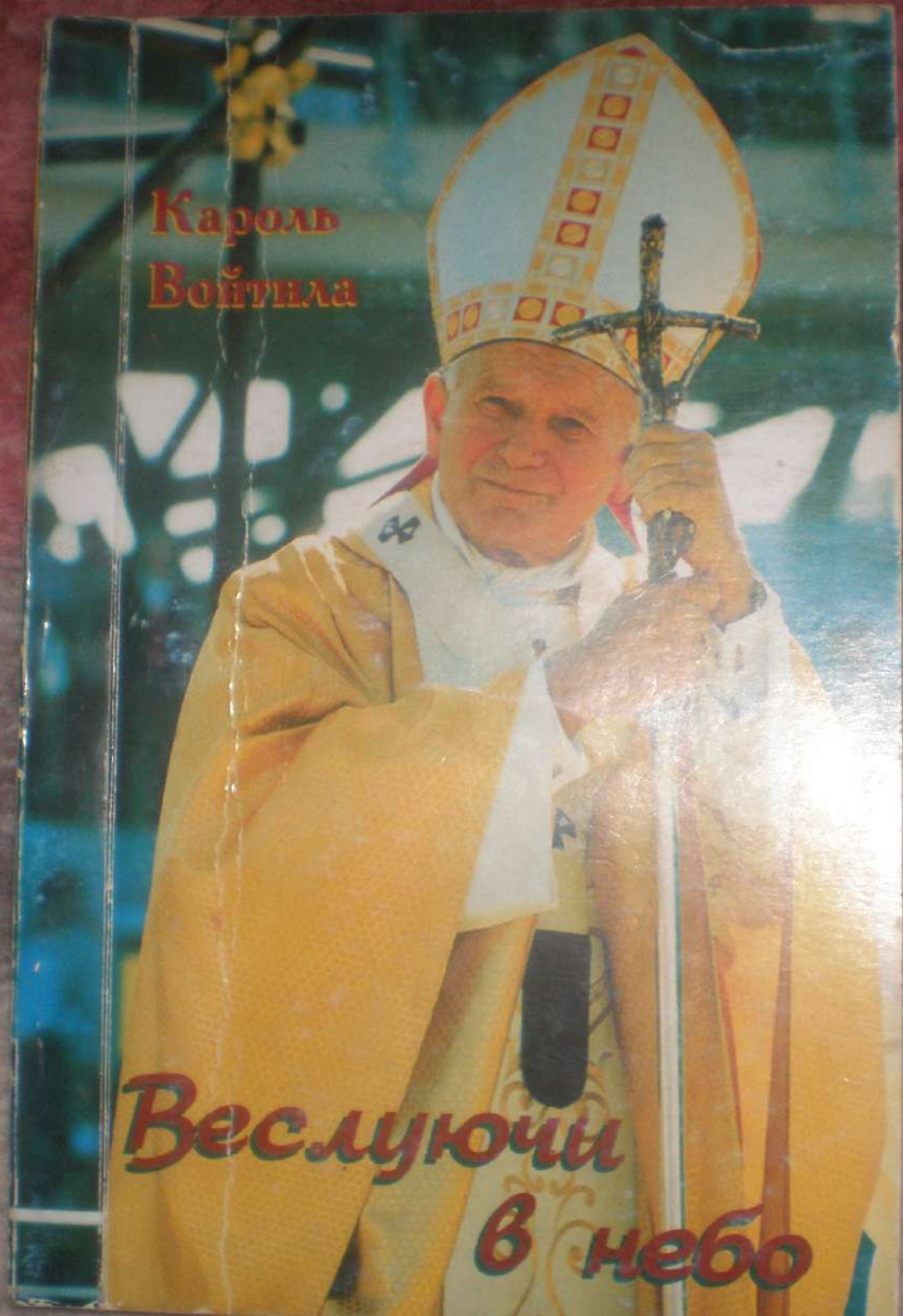

Кароль
Войтила

Веселючы
в небо

УДК 82-1(162.1)

ББК 84Пол

В61

Переклад з польської мови Станіслава Шевченка

Вступне слово Марії Овдієнко

Передмова Юлії Булаховської

Войтила Кароль.

В61 Веслуючи в небо: Поезії. — Бровари:

БМКПЦ “Українська ідея”, 2001. — 126 с.

ISBN 966-7638-08-1

“Веслуючи в небо” — перша книжка поезії Кароля Войтили (Папи Римського Івана Павла II) українською мовою, до якої увійшли здебільшого поеми.

Глибока філософічність, проникнення в сутність речей, уболівання за долю вітчизни, слов’янства і світу, висока духовність — характерні риси поезії Кароля Войтили.

Книга призначена для широкого кола читачів, передовсім для молоді, яка шукає своє місце в світі.

ISBN 966-7638-08-1

УДК 82-1(162.1)

ББК 84Пол

© БМКПЦ “Українська ідея”, 2001

© С.О. Шевченко

© М.Г. Овдієнко

© Ю.Л. Булаховська

Щоб налягти на весла Історії...

Переважній більшості українських читачів навіть ім’я цього автора майже невідоме, не кажучи вже про його літературну, зокрема поетичну, творчість. І все ж я переконана, що книжка поезій Кароля Войтили (Папи Римського Івана Павла II) викличе неабиякий інтерес, адже українською мовою вона виходить уперше та ще й напередодні приїзду Святого Отця в Україну. Паралельно у львівському видавництві “Каменярь” готується до друку двомовне (польською та українською мовами) видання поезій Кароля Войтили теж у перекладі Станіслава Шевченка.

Кароль Войтила народився 18 травня 1920 року в родині військовослужбовця в підгірному польському містечку Вадовицях, у якому панувала атмосфера рідкісної релігійності. Як пишуть дослідники, зокрема Даріуш Томащ Лебьода в книзі “Таємниця Папи” (“Знання”, Київ, 2001), Вадовиці того часу нагадували Ватикан у мініатюрі. Змалку Кароля виховували в душі побожності. 1929 року, коли йому було 9 років, померла мати — Емілія з роду Качоровських. Немовлям померла сестра, а в 1932 році старший брат.

Кароль удався розумним, вродливим. Добре навчався, мав великий успіх, виступаючи в головних ролях у Рапсодичному театрі. Вступив на відділення полоністики Ягеллонського університету в Кракові, куди вони з батьком переїхали жити. В останній період життя батько, також Кароль Войтила, цілком віддавався релігії, проводячи час у молитвах. 1942 року він помер, і Кароль залишився один у цілому світі. Єдиною опорою був Бог. Служінню йому і вирішив присвятити життя.

Під час окупації працював у каменоломнях, на содовому підприємстві “Солвай”. Потім закінчив духовну семінарію.

Замолоду досяг високих церковних посад: став єпископом, архієпископом, Краківським митрополитом, кардиналом.

16 жовтня 1978 року на засіданні конклаву в Римі його було обрано Папою Римським, чим порушено традицію обрання на папський престол пап-італійців. Кароль Войтила, Іван Павло II, став першим в історії Католицької Церкви папою-слов'янином. Цікаво, що прихід слов'янського папи ще в 1848 році передбачив Юліуш Словацький.

У житті К. Войтили було багато загадкового. Він замолоду знав, що буде папою. Одне з джерел цього знання — пророкування отця П'є, від якого він дізнався і про кров на своєму понтифікаті. Отже, сходячи на папський престол в апостольській столиці, Кароль Войтила знав, що його чекає, і віддався на волю Богу.

Він переконаний, що все життя його оберігає Мати Божа. Саме завдяки Її опіці він вижив під час війни, збитий німецькою машиною, пережив два замаху на його життя.

Папа Римський Іван Павло II — постать особлива. Його знають в усіх куточках земної кулі як мудрого Святого Отця, який несе людям християнську віру, любов, злагоду, мир, добро. Це перший в історії релігії Святий Отець, який узяв на себе сміливість визнати вину церкви за її колишні діяння і попросити в народів пробачення.

Особливий він і в поезії. Поезія Кароля Войтили написана до його обрання на папський престол. Безперечно, визначальна риса поетичної творчості Кароля Войтили — її органічна філософічність. Філософське осмислення світу і людини в ньому — така ж потреба його душі, як дихати, бачити світ, сонце, вірити в Бога. Читач потрапляє в світ, у якому живе й сам, і все ж у принципово інший: “З-під лип можна щастю людському уздріти достатньо”.

Та є у творчості Кароля Войтили аспекти, які викличуть особливий інтерес саме українського читача. Будучи гли-

боко віруючим християнином, юнак Кароль Войтила пише цикл сонетів, у яких не заперечує язичництва, а, навпаки, підкреслює природний, органічний зв'язок християнства з ним, його розвиток у християнстві, що, власне, і засвідчують звичаї, які увібрали в себе елементи обох вір і завдяки цьому дожили до нашого часу не лише на українських чи польських, а й загалом на слов'янських теренах.

Безперечно, зацікавлять українського читача і поеми, присвячені Польщі. Вражає образ пораненого дерева, прищепленого Мешком у сподіванні, що хоч правнуки скуштують плодів достиглих (ідеться про прийняття в Польщі християнства у 966 році). “Зрозумів: мусить бути поранене, бо потрібно прищепу втулити. / Зрозумів: мусить бути поранене, щоб могло життя просочитись” (“Перед Воскресінням 1966”).

Співзвучні українцям і проблеми, порушені в поемі “Станіслав”: “Земля, доценту роздerta, протягом, певно, шести поколінь, / роздerta на картах світу! А як же ж у долях своїх синів! / Земля — через роздертість поєднана в серцях поляків так, як ніяка інша”.

Ще один унікальний аспект поезії Войтили — його роздуми над природою людської мови взагалі, над долею рідної мови зокрема. Будучи поляком, польським патріотом, носієм польської мови, він глибоко відчув драму народу, мова якого не є світовою: “...не прийняли мову моїх батьків мови народів, пояснивши: “заважка” чи “зайва”, — на велелюдді мовимо не своєю мовою. Рідна мова замикає нас у собі: зачинає, а не відчинає... Щоденно огорнуті красою власної мови, не чуємо гіркоти, хоча на торжищах світу не купують нашої думки — бо дорожнеча слів”. І несподіваний, такий гіркий, аж породжує спротив, висновок: “Народ, що живе в серці своєї мови, залишається в поколіннях таємницею, до кінця не проглянутою”.

Завдяки обранню поляка Кароля Войтили Папою Римським і його подвижницькій діяльності в царині Духа світ зацікавився і польською культурою, і польською мовою. Уже його рідна мова певною мірою "проглянута", уже його народом зацікавився світ.

Коли ж настане черга українців? Може, тоді, як явимо світові українського Войтилу — у національній ідеї, у мистецтві, в духовній сфері.

Поезія Кароля Войтили — це "євхаристія світів", "зміст вічності", Боже "нахилення благовіснє", "спинена вічність", "трем твого існування", це веслування в небо.

Народжуємося на світ, чинимо добро і зло, не тямлячи, що кожної миті, яка стає молекулою історії, веслуємо в небо, у вічність.

Нехай же поезія Кароля Войтили спонукає українців усвідомити своє призначення на цьому вічному шляху і додасть нам снаги, щоб налягти на весла Історії на бистрині Часу...

Марія Овдієнко,
президент культурно-просвітницького центру
"Українська ідея"

Поезія Кароля Войтили на тлі доби

Книга українських перекладів поезії Кароля Войтили — видання своєрідне. І тому, зокрема, що її автор — видатна духовна особа, і тому, що твори, в ній уміщені, належать перу талановитого польського поета нашого часу, і тому, що вони можуть бути цікавими для українського читача різного віку. Його поезія продовжує кращі традиції високої поезії класиків польської літератури Адама Міцкевича, Юліуша Словацького, Ципріяна-Каміля Норвіда, Станіслава Виспянського: надає звучанню мистецького слова великого суспільно-етичного значення, сповнена внутрішньої емоційної пристрасті (часто у формі прихованої молитви). За формою це поезія сучасна: переважно білий вірш, який змістом часто скидається на відкриті розмову-диспут із читачем про складнощі буття, а часом це просто тепла пейзажно-медитаційна лірика.

Як можна загалом визначити поезію Кароля Войтили? Скоріш за все це філософська поезія з дуже сильним моральним підґрунтям. Скажімо, в поемі "Профілі кіринянина" виведено галерею образів людей з певними фізичними вадами ("Незрячі") або представників якоїсь професії ("Актор", "Робітник заводу автомобілів"). У чому полягає філософічність такої поезії? Відштовхуючись від життєвої конкретики, автор у переконливій метафорично-образній формі робить філософські узагальнення.

Пишучи, скажімо, про людей, позбавлених зору, поет малює водночас і картину суто візуальну, надзвичайно конкретну ("Стукаючи білими палицями в брук, / створюємо відстань необхідну. / Для нас нелегкий кожен крок. / В зіницях наших помирає світ, / до себе він самого не подібний"), і одразу ж вдається до ширших морально-філософських висновків: "О, як охоче кожен з нас узяв би ношу / людини, що без палички

Завдяки обранню поляка Кароля Войтили Папою Римським і його подвижницькій діяльності в царині Духа світ зацікавився і польською культурою, і польською мовою. Уже його рідна мова певною мірою “проглянута”, уже його народом зацікавився світ.

Коли ж настане черга українців? Може, тоді, як явимо світові українського Войтилу — у національній ідеї, у мистецтві, в духовній сфері.

Поезія Кароля Войтили — це “евхаристія світів”, “зміст вічності”, Боже “нахилення благовісне”, “спинена вічність”, “трем твого існування”, це веслування в небо.

Народжуємося на світ, чинимо добро і зло, не тямлячи, що кожної миті, яка стає молекулою історії, веслуємо в небо, у вічність.

Нехай же поезія Кароля Войтили спонукає українців усвідомити своє призначення на цьому вічному шляху і додасть нам снаги, щоб налягти на весла Історії на бистрині Часу...

Марія Овдієнко,
президент культурно-просвітницького центру
“Українська ідея”

Поезія Кароля Войтили на тлі доби

Книга українських перекладів поезії Кароля Войтили — видання своєрідне. І тому, зокрема, що її автор — видатна духовна особа, і тому, що твори, в ній уміщені, належать перу талановитого польського поета нашого часу, і тому, що вони можуть бути цікавими для українського читача різного віку. Його поезія продовжує кращі традиції високої поезії класиків польської літератури Адама Міцкевича, Юліуша Словацького, Ципріяна-Каміля Норвіда, Станіслава Виспянського: надає звучанню мистецького слова великого суспільно-етичного значення, сповнена внутрішньої емоційної пристрасності (часто у формі прихованої молитви). За формою це поезія сучасна: переважно білий вірш, який змістом часто скидається на відкриті розмову-диспут із читачем про складнощі буття, а часом це просто тепла пейзажно-медитаційна лірика.

Як можна загалом визначити поезію Кароля Войтили? Скоріш за все це філософська поезія з дуже сильним моральним підґрунтям. Скажімо, в поемі “Профілі кіринянина” виведено галерею образів людей з певними фізичними вадами (“Незрячі”) або представників якоїсь професії (“Актор”, “Робітник заводу автомобілів”). У чому полягає філософічність такої поезії? Відштовхуючись від життєвої конкретики, автор у переконливій метафорично-образній формі робить філософські узагальнення.

Пишучи, скажімо, про людей, позбавлених зору, поет малює водночас і картину суто *візуальну*, надзвичайно конкретну (“Стукаючи білими палицями в брук, / створюємо відстань необхідну. / Для нас нелегкий кожен крок. / В зіницях наших помирає світ, / до себе він самого не подібний”), і одразу ж вдається до ширших морально-філософських висновків: “О, як охоче кожен з нас узяв би ношу / людини, що без палички

осягає простір! / Чи зумієш нас переконати, що в сліпоті можливе щастя?" ("Незрячі").

У поетичному фрагменті "Актор" автор ніби вловлює і змальовує найголовніше в акторському мистецтві — здатність до перевтілення, бо: "Скільки людей вже зросло біля мене, крізь мене, / частково із мене! / Став ніби руслом, яким пропливає стихія / з людським іменням". Але ще важливішим для поета є риторичне запитання: "Та оскільки людиною сам є, / чи натовп людей не викривив якимось мене і самого?". Таких прикладів можна навести в поезії Кароля Войтили безліч. Отже, його поетичне слово, насамперед морально-філософське, значною мірою повчальне за самим задумом.

Поезія К. Войтили виразно *релігійно забарвлена*. Це видно з її проблематики, з її натхненності, образності, розрахованої на сприйняття підготовленого читача. І, разом з тим, головна вражаюча сила його поезії, що робить її цікавою для сучасного широкого читача, — всеперемагаюча гуманістична наснаженість, любов до людини, у тому числі людини звичайної — простого трудівника, матері, батька, пустотливої дитини, а не обов'язково до якогось видатного трагічного героя-мученика.

Поезію Кароля Войтили неможливо уявити без образів Бога, Христа, Матері Божої — і всі вони близькі читачеві, бо, незважаючи на Божу іпостась, перейняті людськими турботами, позначені світлим ліризмом і тому зрозумілі й близькі читачеві: і старому, й зрілому, й молодому. До того ж поетичне слово Войтили — це слово *сучасне*, для якого характерне вживання, поряд із поняттями релігійними, архаїчними, історичними, не лише суто побутової лексики, що відповідає таким же реаліям, а навіть технічної термінології: "Серце — температура всесвіту... і стовпчик ртуті" ("Дівчина, одурена в любові"); "Шелестять по далеких вулицях вишукані моделі / з-під моїх пальців... Та з ними не пливу я по мостових невідомих трас, / не змінюю, мов поліцейський, на них дороговказів" ("Робітник заводу

автомобілів"); "Час його спинився гвалтовно. В годинниках струму низького / зірвалися стрілки раптово і впали до нуля"; "Його м'язи вросли в ґрунт, / поки махали молотом і пульсували силою" ("Пам'яті товариша по праці").

Для поезії Кароля Войтили дуже показові звернення до *світу природи* — вона є чи не провідною в його метафоричній і робить поезію надзвичайно впливовою емоційно. Це, до речі, показово і для творчості деяких інших сучасних польських поетів (наприклад, Яна Твардовського). Така метафорика привертає увагу у великих поетичних творах Войтили і є домінантною в його сонетах: "Вклонись від мене Мадохорі, / де сосни шарпані вітрами"; "Є в тобі воля і гра лісових баламуток — ялин, / зелень дерев на схилах, склепіння хмарних кесонів, / а понад волею вічною — верхів молитовний плін / і задума висока в гармонії аркових тонів"; "Пломінь любовний — у квітах... Сонні гори в проміні, / як статуї владців-ляхів, як привид кращого світання".

Є в поезії К. Войтили, зокрема, чимало *наскрізних образів*, тобто таких, які проходять через багато його творів. Серед них найчастіше — образ матері: і Матері Христа, і матері самого поета. І якщо перший несе в собі велике філософське навантаження, то образ давно померлої матері (у сонеті "Над твоєю могилою") — простий і глибоко ліричний. Матері немає на цьому світі вже давно, є тільки її скромна "біла" могила, як у кожній звичайній жінки, що світло пройшла свій земний шлях. Проте вона зараз несе своєму дорослому синові силу спокою, силу натхнення і силу надії: "Де твоя могила біла, / ясна тиша променила, / і снага влилась до тіла, / і надію укріпила. // ... Де твоя могила біла, / мамо, — згаслою любов є. / Мої губи шепотіли: / — Дай же вічного спокою".

Хотілося б розвинути вже висловлену нами думку про те, що поетичний світ Кароля Войтили — яскравий, гуманістичний і художньо впливовий — це не поодинокі явище у

польській літературі нашої доби. Такі особливості властиві деяким іншим видатним сучасним польським поетам: маємо на увазі глибокий філософізм поезії Чеслава Мілоша; майстерність короткої, влучної характеристики у Віслави Шимборської і Тадеуша Ружевиша; інтерес до історичних екскурсів у Збігнева Херберта. Можна спостерігати і певний конкретний образний перегук у змалюванні зеленого й жовтого листя весняних і осінніх дерев у пейзажно-філософських мініатюрах К. Войтили і В. Шимборської, не кажучи вже про певні філософські узагальнення у "поетичних трактатах-роздумах" К. Войтили і Ч. Мілоша.

Поетичне слово Тадеуша Ружевиша, Яна Твардовського, Збігнева Херберта, Віслави Шимборської, Чеслава Мілоша тією чи іншою мірою представлене в сучасних українських перекладах, зокрема, завдяки наполегливій творчій праці Станіслава Шевченка в таких його виданнях: антології польської поезії "Інше прохання" (1994), "Тому що вони суцї" (1996), у "Вибраних поезіях" Віслави Шимборської (1977) і Чеслава Мілоша (2000). Тепер матимемо і вибрані поезії Кароля Войтили, які, безперечно, не можуть не привернути пильної уваги українського читача, тим більше, що вони стають типологічно близькими нам і у зв'язку з осмисленням української поетичної класики ХІХ ст. ("Марія", "Неофіти", "Осії. Глава ХІV" Тараса Шевченка, "Мойсей" Іван Франка) та української класики століття ХХ, наприклад, ранніх творів Павла Тичини "Скорбна мати" і "Золотий гомін" з їхньою релігійною образністю і космогонічним тлом у зображенні людського буття та стражденної долі рідного краю.

Юлія Булаховська,
доктор філологічних наук

РАННІ ТВОРИ

НАД ТВОЄЮ МОГИЛОЮ

Де Твоя могила біла,
розцвітають білі квіти.
Вже роки без Тебе збігли...
О, Твій дух крилатий, світлий!

Де твоя могила біла,
вже давним-давно закрита,
спокою кружляє сила,
смерті тайною повита.

Де твоя могила біла,
ясна тиша променіла,
і снага влилась до тіла,
і надію укріпила.

Де твоя могила біла,
став навколішки журливо.
Як усе це пролетіло —
згадую дитинства диво.

Де твоя могила біла,
мамо, — згаслою любов є.
Мої губи шепотіли:
— Дай же вічного спокою.

1929

СОНЕТИ

(фрагменти циклу)

I

ЛИСТ ДО ДРУГА

Купальському святу — уклін мій
та образам старого Вовра,
отим худючим, аскетичним,
які постяться на дорогах!

Пломінь купальський нагнеться,
де тирлич, — пов'ється клубками,
на двох захитається ніжках —
уклін пастухам з пастушками!

Серця еднають у ту пору
таємні пламені вузлами.
Поезія — впокоєння — купальська доня.

Вклонись від мене Мадохорі,¹
де сосни шарпані вітрами!
Чудово у вас — у горах сьогодні!

¹ Мадохора — Ламана Скеля (найвища вершина Малого Бескиду, висота 934 м).

VIII

Бачу що зажур будівлю, мов капище душі слов'янських:
а справжні слов'яни походять із мрійних давніх задум.

Киньте поліно в подум'я! — пісне лети святоянська!¹ —
Душе слов'янська журлива! Твоїми слідами йду.

Душе моя слов'янська, — ти краси споглядання,
пориви твої до раю — завжди невтоленна ти.
Ось піднялась правиця озброєна в намаганні
двері відкрити куті — до капища увійти.

Ось тут костюл апостольський, і храм, і замок
бортничів, п'ястів гостинних і ляхів усіх.
Ось несуть в дароносиці слов'янський Сакрамент —
мир іде перелогами — благословенням для стріх.

І ось — Амін — нехай пісням постане вповні:
о, Ладо — Ладо — Ладо! — Слов'янська пісня любові

¹ Пісня святоянська — пісня купальського свята.

IX

Душе! Слов'янська душе! Знаю, в твоїм костюлі
пороги з модрини та обеліски — під сіньми.

Пахне ялівцем кадило... В жертвних димах мій голос:
— Душе! Слов'янська душе! В яке тебе вкуто каміння?

Є в тобі воля і гра лісових баламуток — ялин,
зелень дерев на схилах, склепіння хмарних кесонів,
а понад волею вічною — верхів молитовний плач
і задума висока в гармонії аркових тонів.

Із ренесансу в тобі — закладений широко цоколь,
у будівлях із каріатидами — повітря багато,
ти думкою над ними у зоряну линеш високість,
тутою, волею, Чудова, осягаєш благодаті.

Душе моя слов'янська! Мрійнице одвічна!
Ти купальська — підлісна — молільна — надрічна.

Йдучи стежками Христовими, під дубовим віттям
— о, душе часів прийдешніх, — ясу євангелійну
побачив твою в леті зір від землі до зеніту,
почув у хорах — а з вогнів запах линув живильний.

Ідуть вечори духмяні. Йдуть весняні, весільні.
З-під лип можна щастю людському уздріти достатньо.
Пломінь любовний — у квітах... Сонні гори в промінні,
як статуї владців-ляхів, як привид кращого світання.

У ночі ці відродження — пахучі, незвичайні —
прийди від квітучих капличок, образів, соборів
на збір великий душ тужливих під зоряні бані,
на свято, що чекає монах, і пічник, і бортник.

Ти приходи у гай дубовий — Білий Гостю Пожадання,
де пісня напина вітрила на вітрах благословляння.

У КОЛІ СВЯТОГО ІВАНА ВІД ХРЕСТА

ПІСНЯ ПРО БОГА ЗАХОВАНОГО

І. УЗБЕРЕЖЖЯ, НАПОВНЕНІ ТИШЕЮ

1

Далекі узбережжя тиші стеляться вже за порогом.
Тобі, наче птаху, здолати їх не дано.
Мусиш все глибше і глибше дивитися довго,
поки душу не зможеш відняти — триматиме дно.

І погляди зелень твої не всотає,
немає вороття ув'язненим очам.
Гадав, тебе життя від іншого життя сховає,
що у глибинах, там.

Із того нурту — знай — немає повороту,
огорнутий таємною вічністю красою!
Бути... Не зупиняти тіней відльоту,
бути лише суттю
яснішою, простою.

Проте поступаєшся Тому, хто надходить звідти,
замкнувши дверці хатки якомога тихше.
І будуть Його кроки лагідніти —
ця тиша хвилюватиме найглибше.

2

Це Приятель. Ти згадуєш постійно
оте зимове світання.
Скільки років і вірив, і знав напевно,
але не проминає здивування.

Біля лампи, у світлі-снопі з перевеслом високим,
обличчя не піднявши, — бо ж навіщо? —
і вже не знаєш, чи ген-ген досяжний оку,
чи тут він, тут у стулених повіках.

Він там. А тут одне тремтіння часте,
одні слова — із небуття, первісні.
О, тобі зостанеться ще здивування частка,
що буде вічності всієї змістом.

Доки море приймаєш у відкриті зіниці,
 як видиво хвилястих кіл,
 здається, потонуть в тобі всі глибини й границі, —
 але вже торкнувся стопою хвиль,
 а тобі ще здавалось:
 то Море в мені хвилювалось,
 тишу таку, холод такий розливши довкіл.

Тонути, тонути! Схилившись, опускається повільно,
 сходов не відчувши у відпливі,
 по яких тремтливо ноги несуть, —
 і тільки душа людська занурена в краплині,
 душа підхоплена в нурт.

Не така стихія світла.
 Коли море захоче швидко
 тебе в глибині й розплавляє, —
 від плавних хвиль відірве світло зблиски прямовисні,
 й поволі кінчається море, і ясність тоді напливає.

Відбитий тоді ти в люстрах близьких і далеких усюди,
 свою бачиш тінь.

Як заховаєшся в Світлі?

Прозорий замало,
 де дихає скрізь просвітлінь.

Поглянь тоді в себе. Це Приятель твій.

Він іскринка одна і вся Світлість водночас.

Огорнувши ту іскру собою,
 не бачиш нічого вже, не відчуваєш,
 якою ти охоплений Любов'ю.

Любов мені все прояснила,
 Любов мені все розв'язала, —
 тому обожаю Любов я,
 хоч би де перебувала.

Бо я став рівниною, відкритою для тихого припливу
 що без хвилі шумливої, не опертої на стовбур веселки
 а з хвилею спокійною, що світло відкриє в глибинах
 і світлістю диха на листки непосріблені легко.

То ж я — звільнений од вітру,
 схований у тиші лист.

За жодний день, що пада, не турбуюсь,
 бо знаю — всі впадуть колись.

Хтось довго схилявся наді мною.
 Тінь не тяжіла на кінчиках брів.
 Ніби зелень по вінця в світлі,
 але не ту, що з тінню на вітті,
 зелень невимовну, скраплену з кров'ю, уздрів.

Ге нахилання благовісне, повне холоду й жару,
 хоча ввійшло у мене, ясніє наді мною,
 хоч поруч проминає, і вірою стає, і повнотою.

Ге нахилання благовісне, повне холоду й жару,
 взаємністю озветься мовчазною.

Полубленість в отих обіймах — мов легіт по обличчю,
 до якого здивування і тиша безсловесна, строга.
 Вона не обіймає суті, не рівноважить звично —
 і несучи в тій тиші над собою нахилання Бога.

Бог, коли він у серці, схожий з квітом,
що тепла від сонця прагне.
То ж прилинь із дня непізнаного, світло,
на березі моїм порадує.

І палай не заблизько
й не далеко від неба.
Прагни, серце, щоб зір у тобі відбився,
в якому вся вічність чекає на тебе.

Схилися, серце, схилися, сонце прибережне,
в глибинах очей з імлою довкрузь
над квітом недосяжним,
над однією з руж.

Що це: стільки помічаю, коли зовсім не бачу,
коли вже за крайнебом сховався останній птах,
коли хвиля в склі його вкрила, — ще нижче падаю, наче
занурюючись із птахом у плинність холодну скла.

Чим зір сильніш напружую, тим бачу менше,
і вода, що над сонцем схилена, тим ближче несе відбиття,
чим далі від сонця її тінь усе ще,
тим далі тінь від сонця відділяє моє життя.

Тож у мороці стільки світла,
скільки життя в розкритті руж,
скільки Бога, що сходить
на береги душ.

Поволі у слів забираю блиск,
 жену думки, як громаддя тіней, —
 поволі наповнюю все небуттям,
 яке чекає на день творіння.

Бо хочу звільнити безмежність,
 де б руки Тобі розпростерти,
 бо хочу наблизити вічність,
 аби тобі в неї дихнути.

Невтолений творіння днем єдиним,
 прагну в небуття ввійти все глибше
 і ближче нахилити серце нині,
 де Любов Твоя дише.

За цю мить, повну дивної смерті,
 що в незмірну вічність відпливає,
 за цей дотик далекого жару,
 в яким сад глибокий умліває.

Змішані вже мить і вічність,
 краплина море огорнула,
 тиші сонячна промінність
 глибше плине в тому нурті.

Чи ж є життя — хвиля подиву — вищим від смерті?
 Самотні людські груди — дно тиші, затока круговерті.
 Звідти, веслуючи в небо,
 човна схилившись, чуєш згодом,
 як дитячий щебет
 лунає, — і подив.

Обожнюю, сіно духмяне, бо не бачу в тобі
погорди налитого колосу.

Обожнюю, сіно духмяне, що тулило в собі
Дитину босу.

Обожнюю, дерево сире, бо не чутна нужденна
скарга в опалім листі.

Обожнюю, дерево сире, бо вкрило Йсуса рамена
в галуззях кровистих.

Обожнюю, бліде світло хліба-причастя,
де спинену вічність на мить простежую,
що пливе до нашого причалу
таємною стежкою.

Бог аж сюди дійшов і став за крок від небуття,
від очей наших близько зовсім.
Здалося серцям відкритим, здалося простим серцям,
що зник у тіні колосся.

Коли ж спрагли учні провіяли зерна, він звідти
далі пішов, де колосся встає.
— Навчайтеся в мене, прошу, найдорожчі, таїться.
Я там, де захований, є.

Колосся високе, повідай нам ти,
о, де він таїться.

Де відшукати, де віднайти
його серед збіжжя?

Бог і всесвіт спочивали в серці.
І всесвіт гаснув над землею,
став піснею для Розуму Його,
найнижчою зорею.

Вам, еллінські майстри, кажу про це велике диво
не варто стерегти буття, що не втримать руко
є краса ще більш правдива,
затаєна під живою кров'ю.

Від всесвіту справжніша крихта хліба,
повніша від буття і Слова:
пісня, що залива, як море,
безодня сонця неозора,
вигнання Бога.

— Сину, коли відійдеш, вознесешся у вічну глибинність,
що перед зором постала.

— Отче, любов — це і є необхідність
вознесення в славі.

— Сину, біля твого світла близько
є колосся зрілого набрякання.
Прийде день, коли заберуть блиск Твій,
світлість Твою землі віддам я.

— Отче, поглянь, із моєю любов'ю
є поряд моє споглядання,
яким одвічно огортаю
той день зеленого буяння.

— Твої руки заберуть з моїх рамен —
чи, Сину, це вигублювання зриш там?
Твій блиск тоді, коли настане день,
набряклої землі віддам я злакам.

— Отче, руки, відняті з твоїх рамен,
з'єднаю із деревом, обідраним, голим,
світлом пшеничним насичу блідим,
блиск той, що Ти перетвориш на колос.

— Сину, як відійдеш, Любове одвічна,
хто ж Тебе огорне нуртом найближчим?

— Отче, Твій погляд лишаю, що в повені сонця все вище,
очищаю людські очі,
очищаю людські очі, залиті світлом пшеничним.

Стати так перед Тобою і дивитися очима,
в яких дороги зоряні зійшлись.

Не знаєте ви, очі, Хто є в зіницях незримий,
віднявши в Себе і в зірок незмірний блиск.

Отже, бачити ще менше, лиш віри ширити межі.

Повільно стуляти повіки від світла, що сповнює трем

Потім відіпхнути зором ті зоряні узбережжя,
над якими зависає день.

Заміни, близький мій Боже, заплющені очі

на очі широко відкриті —

і подмух душі, що тремтить у пелюстках ружі,
великим вітром огорни Ти.

Думаю часто про день споглядання,

що буде повен' здивування

над тією Простотою,

світ узятий із якої,

світ не торканий, первісний

ще й досі —

і далі, ніж досі.

І тоді необхідність проста все більшою стає журбою
за днем, якого чекає,
який Любові подихом і незмірною Простотою
все-все обіймає.

Забери мене, Майстре, до Єфрему, дозволь на самоті
там бути

де далекі узбережжя тиші спадають на крила птаху
як зелень, як буйна хвиля, котру весло не каламутить
мов коло на воді широке, не сполохане тінню страху

Дякую, що місце душі Ти від галасу відсунув далеко
там перебуваєш у приязні, оточений убогістю дивною
Незмірний, лише келію займаєш маленьку,
любиш місця не торкнуті жодною людиною.

Бо ти є самою Тишею, великим Мовчанням,
звільни і мене від голосу,
а перейми тільки тремом Твого Існування,
тремом вітру в дозрілому колосі.

II. ПІСНЯ ПРО НЕВИЧЕРПНЕ СОНЦЕ

1

Твій зір, занурений у душі, ніби схилене сонце над листям,
буяння збагачує доброти прозорою глибиною,
збирає в своєму промінні, — але, Майстре, подивися,
що станеться з листям і сонцем, — лягають вечірні тіні.

2

Душа не схожа на листок,
який за сонцем не встигає
і згасне, коли зелень спопеліє —
то сонце лиш від нього щораз далі,
все дальшою дорогою кружляє.

Не досить листкові його щодення,
не досить сонячного плину.
Смерть є лиш коротким промінням
у сонячних годинах.

Душа на листок не схожа —
затримать сонце може над собою,
і з ним схилатись вона може
при заході постійною дугою.

Залишиться отам, його діставшись,
і з ним поділить сонячне схилання,
а як ще далі буде опускатись —
тінь довга постане їхнім поєднанням.

Душа не рушить горизонтів,
турбуючись про дні далекі,
а просто стукає у двері.
Все досягає в тій турботі:
до свого крайнеба сонце
й нині, як щодня, поверне.

Як смуток змішається з вечором —
подібні вони за кольором —
стають разом дивним напоєм,
підношу до губ його боязко.

Отож, аби в тому неспокої
самого мене не лишати,
відняв ти страхіття у сутені,
смак хліба для вічності дав Ти.

Коли, з лона безміру вийнявши час,
на берег на інший опершись,
здалеку почув Ти мій плач,
одвіку вже знав — де береться.

Ти відав, що такої печалі,
якої із Твоїх очей напивсь,
не втамують захоплені сонячні чари,
а роз'ятрять, мов троянд колючки.

Якщо космос є гілкою, від листя обважнілою,
якою відпливає світло сонця,
якщо погляд є глибиною спокійною,
яку зачерпує розтулена долоня, —

нехай тремтяче листя опадає,
відбите у глибині безнастанно,
глибінь спокійна споглядає,
де Ти — Затаєний.

6

Як створював Ти бідні мої очі,
з глибин зачерпнувши в долоню відкриту,
Ти думав про погляд той вічний,
незмірною глибинню оповитий,

і мовив: схилюся, мій брате, схилюся,
твої очі не будуть самотні,
спочатку в хресті затаюся,
і хлібом у збіжжі дозрілому — потім.

Я думав:
тому Ти схилився до мене,
щоб не були у космосі самотні
мої далекі від хреста рамена
та очі, віддані скорботі.

Якщо любов найбільша в простоті,
й жадання найпростіше є в осмуті,
то ж не дивуйся: прагнув Бог,
аби Його зустріли найпростіші,
в яких із білості лиш душі,
і слів інше не знає їх любов.

Сам, коли нас покохав,
простотою чарував,
нуждою, нуждою і сінцем.
Тоді Мати Дитя брала,
на руках все колисала,
в сірячину Його стопи загортала.

О, чудо, чудо!
Коли Бога захищаю людяністю,
Він захищає любов'ю,
захищає мукою.

Ще той, коли з бачку таніти
спередує, а бласпемію,
співати жінку Давидку Талку,
вскочивши біля кором Хана.

У погляді одним дитиннім,
що втілений у м'якій облатці,
зустрівся із Отцем Небесним,
Він дивився з незмірною ласкою.

Перед зором Його глибинним,
у якому був цілий світ,
затремтіли очі неспинно,
неначе розкритий квіт.

Син сказав: збувається, одначе,
любові нашої хотіння,
що очі людські бачать,
не змінені світлінню.

О, блиску! О, Творче прозріння,
з якого незмірно щедріше
зринають новітні творіння,
світи нові встануть, де Ти таїшся.

О, мить відчутти небуття,
ту, перед створенням, — відчутти
і з нею бути, завше бути,
як тінь, що поряд із життям.

Вернутися у ті години:
Твоєю Думкою обнятий,
невинність, більшу за дитинну,
я мав там і глибоку ясність.

Вражений сьогодні існуванням,
я забуваю власну тлінність,
у промінні далекім блукаю,
бо втрачена проста промінність.

Та погляд лиш один в глибини,
що вічність відкриває течією,
один лиш погляд найпростіший зблисне —
вже Думкою охоплений Твоєю.

Це тоді, коли в блиску таємнім
зосереджусь я благоговійно,
стаю знов Думкою Твоєю,
ласкавлений білим жаром Хліба.

Часто звідти мене розглядає,
ті погляди притягують лице:
— Чи ти знаєш, мій брате, чи знаєш,
як дуже любить нас Отець?

Та глибини тих слів ніхто не знає,
причин віддалених — не відає ніхто.
Яка ж безмежна мука несказанна —
та самота на дереві хрестовім!

Та не кров, що на дереві квітла цівками,
немов кожна праця у хлібі завтрашнім, —
лише відступництво від Отця оте,
таке відречення...

За ці слова: нащо мене покинув,
Отче, — за матері моєї плач,
уже на вустах Твоїх відкупив я
два найпростіші слова: Отче наш.

В мені глибінь прозора, та не видно
її моїм очам — зависла мла.
Коли потоком пропливаю швидко,
глибокого тоді не вартій дна.

Туди мій Бог приходять, застається,
де смуга крові на снігу стражденна, —
і, пізнаний, взаємно пізнає там,
і благодаттю дихає взаємно.

Якби тоді хтось глибину джерельну
зумів звільнити від імлі,
побачили б тоді — яка злиденність,
в кому вона — побачити б могли.

І побачили б ту світлість,
що лється у птьмаву глиб,
у серці людським — найпростішому сонці —
уздрити могли б.

Є в мені країна іскриста
у блиску озера Генезарет —
і човен... рибальська пристань,
що хвилі тихі гойдають.

І юрми, юрми сердець,
огорнені Одним лише Серцем,
Одним лиш Серцем найпростішим
і найлагіднішим —

або ще — вечір з Никодимом,
або ще — біля моря ходив я,
туди щодня вертаюсь досі,
захоплений Твоєю красою.

І це все: той вечір з Никодимом,
та країна і рибальська пристань,
і глибінь така прозора, чиста,
і Постать, що так близько, —

і це все через Точку Білу єдину
з найчистішої білості,
обняту в серці людини
криваво-червоним плинном.

Прошу, щоб Ти мене затаїв
у схованці недоступній,
де подив тихо б жебонів,
чи в ночі дрімучій.

Прошу, аби мене заслоняв
з того боку, що у пітьмі,
прошу, аби мене відслоняв
з того боку, де погляд мій, —

бо відаю, в якому схові
сонця усі б ті збереглись,
що пломенять на видноколі
поглядів, що проникли углиб.

Спроможеться диво знайтись
у зміні незвичній:
це мною вже станеш Ти —
я — евхаристичний.

Прощу, вийди, Господи, з мене
і з думки, що не безпомильна.
Не наражай на таку неміч,
не наражай на це безсилля, —

бо існує така вдячність,
яка охопить нескінченність,
в якій Тебе обійме серце
червоною габою сонця, —

і хоча б обняло світ увесь,
і хоча б він палав до знемоги,
і хоча б роздавав я себе,
знаю те, що не дав я нічого.

А Ти множиш повсякденно
мою безсилість,
віддаєш Свою нескінченність
моїй думці, в якій помилка.

Як я віддячу морю за хвилю, яка шукає
на березі мої щоденні блукання?
Як я віддячу сонцю за те, що не відпихає,
що недовгою ділить розлукою вечір і світання?

Що Тобі за близькість віддати,
яку Ти розпалюєш на виднокрузі,
як ватри,
як серця в рівновазі?

Що Тобі віддам за фамільярність,
яку поглядом дитинним
зачинаєш, а закінчиш славою,
не опечаленою в тіні?

Що ж віддам тобі за безборонність,
яка не шкодує для мене днів?
Все ж, Боже, не можна
Отак довіртяи мені.

Як я віддячу морю за хвилю, яка шукає
на березі мої щоденні блукання?
Як я віддячу сонцю за те, що не відпихає,
що недовгою ділить розлукою вечір і світання?

О, Боже, пробач моїй думці, що не досить
 іще полюбляє,
 пробач любові моїй, Боже, що прикута до думки
 занадто,
 що Тебе для думок, прохолодних, мов нурт, віднімає
 не огортає паланням ватри.

Але прийми, Боже, цей подив, що зривається в серці
 немов при витоках — джерельні води, —
 знак, що звідти жару пламені пливуть, —
 і не відштовхуй, Боже, навіть той холодний подив,
 який колись наситиш каменем палючим біля вуст.

І не відштовхуй, Боже, мій подив,
 який і для Тебе, бо цілісний Ти,
 а для мене усім він є нині,
 потоком, що рве береги,
 доки печаль повідає незмірним океанам.

ТЕОЛОГІЧНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОЕМИ

МАТИ

I

1. ПЕРША МИТЬ ОБОЖНЕНОГО ТІЛА

Моє місто пропливає в пам'яті. Не проминає тиша далеких вуличок, спинена у просторі, мов скло, що розпалося в чистих зіницях на світло і сапфір. Найближчі слова дитячі, в які ця тиша проникає: "мамо — мамо".

І знову на дно тих самих вуличок незримим сідає птахом.

Довго там поверталась до спогадів, бо від кожного з них невпинно шириться життя, піднімається в глибинах нечуваним змістом.

Так рівно тулиться до почуттів і думок, — мов терези в артеріях крові не порушили тиші, — тільки рівно вона разом з віддихом визирала думкою і піснею.

Це, напевне, молитва, мій Сину, це дні прості, які ринули через край і вже плывуть поволі: в мої зіниці, струмовиння крові — вони тягар їй допоможуть зняти.

Це дні прості, мій Сину, — віднесені з тих вулиць, на яких стоїть тиша, відкривши дитячий твій голос, —

як же інакше слова Твої чую здалеку, колись їх шептала вустами — а вже в душі, піднесені думками, зринають такими простими.

2. СЛОВА, ЯКІ РОЗРОСТАЮТЬСЯ В МЕНІ

Думка раптом відривається від слів, що пролунали вголос від обличчя, на яке спадає тінь високих стін.

Пливе потік людей, що не давніше ніж учора тихі вели розмови, — і луни у них бриніли близьких та далеких змін.

Мене вимкнула з розмови мить найперша здивувана котра свідчила про Тебе, коханий Сину мій!

Ця мить все глибшає донині, всьому життю приносить зміни — і рветься ув очах погаслих, як у краплині воскової.

Ця мить всього життя лиш раз досліджена у слові і, доки стала моїм тілом, — годувана моєю кров'ю і ношена в натхненні —

тихо в серці піднімалась, як Нова Людина, коли тривали подив думки і праця рук щоденна.

Ця мить на своїй вершині є знову так само свіжа, бо знову Тебе знаходить — нема лише краплі з вії, в якій променисті очі все танули на повітрі, — зате величезна втома знайшла своє світло і зміст.

3. ПОДИВ НАД ЄДИНОРОДНИМ

Те світло проникало повільно через буденні дійства, до яких з дитинства звикають долоні невісти й очі, і повільно в тих подіях — блиск відкрився благовісний — такий, що долоні самі зімкнулись, як слова втратили простір.

Мій Сину, — в тому містечку, де люди знали нас разом, ти мовив до мене: “мати” — й ніхто не дивився в глиб усіх подій, що викликали подив, — а життя твоє злилося з життям людей убогих, із ними хотів ти бути — у праці тяжкій колись.

Але я знала — світло, що снується в тих подіях, глибоке під корою днів, мов іскри волокно, і є Тобою. Не було із мене воно — наскільки більше був Ти з мовчання і блиску, аніж з крові моєї та плоду.

4. ЗРІЛЕ ЗОСЕРЕДЖЕННЯ

Є в матерів такі миті, в які їм людські таємниці
відкриває в зіницях найперший глибокий блиск, —
ніби серце торкне за тоненькою хвилею зору, —
пам'ятаю ті блиски, що минули без лун, —
а у мене на думку просту ледве стачило місця.
Сину мій трудний, великий, Сину мій простий,
напевне, звиклий у мені до всіх думок людей, —
у тінях ти їхніх чекаєш глибокої миті для серця.
У кожній людині вони починаються зовсім інакше —
повніше в мені материнством —
від нього ніколи не важко.
Ти ж, обійнятий такою миттю, вже не зазнаєш змін
і в таку простоту огортаєш усе позоставле в мені,
що коли матері впізнають у дитячих очах блиски серця,
то я в Таємниці Твоїй — зосереджена вся.

II

1. ПРОХАННЯ ІВАНА

Хвилю серця, що знялась за поглядом увись,
не знижуй — о, Матір! — не відміни любові,
її в долонях ти на мене
перенеси.
Це Він Тебе просив.
Я рибалка Іван. Так мало в мені
любові.
Під стопами досі на березі озера — гравій дрібний
відчуваю —
і раптом — Він.
Вже в мені таємниці Його не обіймеш,
хоч в думках Він Твоїх поставатиме ніжно, як мирт.
А оскільки Він хотів, щоб мовив я до Тебе: “Мати”, —
прошу, нехай те слово не стає для Тебе меншим.
Це правда, що нелегко зміряти глибини слів,
котрих Він значення у нас обох вдихнув,
та в них чайться вся любов колишня.

2. ПРОСТІР, ЯКИЙ У ТОБІ ЛИШИВСЯ...

Я часто до простору першого Сина Твого повертаюсь. Думки окреслюють Його поставу, лишаються ж очі — порожні, а на губах — слова ті самі, якими себе оповив, як з нами лишитись хотів.

То ж коли слова ті самі огорнуть Його простір сильніше, ніж погляд, ніж пам'ять і серце, — о, Мати, — знову Він — Твій.

Схилися зі мною — прийми.
Смак хліба має Твій Син —
а крім смаку, — ще не висловлений сенс.

І ось — простір Його дужчий, ніж у губ моїх шепотінні,
дужчий, ніж у погляді, у пам'яті, в думках, —
чи також дужчий, ніж у хлібі?

Голівка пам'ятається, притулена до пліч
у Твоїх руках,
бо простір — у Тобі zostався, бо він узятий з Тебе.

Ніколи пусткою не світить. Багато так його в Тобі,
що як пальці тремтіли,
ламали для Матері хліб,
завмер, задивлений в ту мить,
уздрівши правду всю в одній Твоїй сльозі.

III

1. ВІДКРИТТЯ ПІСНІ

Такою себе ще не знала, якою відкрилася в пісні.
Ходила між людьми, не відділяла їхніх болів
від своїх простих діянь і думок своїх — невісти,
про що говорила вголос.

Як вибухла пісня, мене огорнула, мов дзвін,
уздріла тоді, що в словах Ти з'явився зі схову,
мов світло, занурене в думки глибінь.
Ось пісня затихне — думки мої чутимеш знову.

І довгі дні спливуть у гомоні людському,
в яких Тебе провідає моє серцебиття.
Не дам Тобі іншої пісні. Ця ж, доки прилине додому,
обійме лунами своїми все буття, —

щоб зосередитись потім у шепоті губ моїм тихім,
в яким лишається найдовше, триває найпростіше.

2. ОБІЙНЯТА НОВИМ ЧАСОМ

Я вся обійнята глибинно, я вся оглянута ласкаво,
від погляду Твого злітаю, заглиблююся тихо в нього,
хоча про те не знали люди довго, —
про погляд Твій не мовила нічого.

Те зосередження Твоє — в мені всі дні, незмінно,
колись піднімусь до нього, зі мною воно зживеться,
стане тихим, наче річка в полудень погідний,
але тіло залишиться.

Учні Твої відчують — серце моє не б'ється.

І стане життя незалежним від ваг, що у крові.

З-під утомлених стіп не посунеться більше дорога.

Мене всотає час новий — в очах, що гаснуть, він вже сяє
і буде жити з моїм серцем,
і все втамується в решті, і буде думкам принада.

Він пісню відкриє мою, до глибин зрозуміє звучання.

Ця пісня — життя все Твоє увібрала щоденне,
вона оповита великим, простим і ясним тим Діянням,
що започатковує в кожному явне й таємне, —
в мені ж стало тілом і зринуло в пісні,
дійшло до людей, у яких віднайшло собі простір.

ДУМКА Є ПРОСТОРОМ ДИВНИМ

... і перейшов брід Яббок... і ось муж
боровся з ним, аж доки не зійшла досвітня
зоря... І назвав Яків ім'я того місця Пенуїл,
сказавши: "Бачив Бога обличчям до обличчя..."

(З Книги Буття, 32)

Пенуїл — обличчя Бога

I

1. ОПІР, ЩО ЧИНЯТЬ ДУМКИ СЛОВАМ

Нерідко під час розмови ми стоїмо перед обличчям правд,
для яких бракує нам слів, бракує жесту і знаку,
бо ми водночас чуємо, що жодне слово, жест і знак —
не можуть цілий образ увібрати,
в який самотньо ми ввійти повинні, щоб змагатись, наче Яків.
Та не тільки змагання з образом, який треба
думками підняти,
зі схожістю всіх предметів, з яких складається
людська сутність,
вчинки наші чи ж здолають огорнути, та ще й до самого дна,
всі ті глибокі правди, що роздуми принесуть нам?

2. ДАВНЯ РОЗМОВА, З ЯКОЇ НИНІ ДЕЯКІ ЗАБУТІ ДУМКИ ОПУСКАЮ

Обійдімо це все в людині.

Але не легко обійти:

як поміняється з нею очима дивний світ,
як під пальцями від утоми пульс тремтить,
чи все це разом не стає тобі наочним свідком,
що під крок її натомлений минають вулиці швидко?

Однак на вулицях у неї власний ритм,
що бере в кільце, з найглибшої праці виманює,
що наполовину відкриває, наполовину затіняє.

Не кажи, що завше її відсуває, мов лінія горизонту,
від величі її, що замкнена в тісняві днів.

Все ритм у ній огортає, мов найширший контур,
який не зможеш відібрати. Так дуже заचाївся в ній.

Серед страждань усе більших — оця розмова наша.

Як мовиш, що страждаєш для докорінних змін,
що врешті-решт проснеться людина в тяжкій праці, —
який же ти правий, о, скільки маєш рації!

Та кожний страждає від бачення нестачі.

3. ОПІР, ЩО ЧИНЯТЬ СЛОВА ДУМКАМ

Хто страждає від нестачі бачення, — мусить продиратись
поміж знаків

до того, що є в глибинах і спіє в слові пророчім.

Чи то має бути тягар, що відчув на собі Яків,
коли опали в ньому зорі, втомлені, немов овечок очі?

II ЯКІВ

Яків ішов повільно — про силу потоку відав,
та й вівці слабкі, пострижені, вів їх здалеку, беріг.
Даремно із табунами, зайшовши у воду, він там
якусь міліну відшукував, аби перейти убрід.

Він був пастухом — той Яків, котрий між напруг
щоденних
ніде чужим не здавався, доладним бути умів,
огром знання мовчазного у ньому ріс без натхнення,
хоч був свідомий, кмітливий, але бракувало слів.

І раптом, як ніч глибока згасила очі в дрімоті
овець, а потім верблюдів, пізніше дітей, дружин,
Яків з огромом знань своїх лишився зовсім самотнім,
відчув, що хтось обіймає, і не рушає він.

І хтось — той самий — раптово відкрив свідомість
до денця,
так само, й по-іншому трохи, аніж вівця, немовля;
нікого не пхав, не душив, пригортав лиш до серця,
і всі з Ним легко тремтіли, відганяючи
внутрішній ляк.

І Яків теж у Ним тремтів, бо ще ніколи дійсність
не розступалась перед ним так нагло,
зігнувся під тягарем її, в отім тремтінні
здобув думкам тоді він рівновагу.

III

1. ПРОСТІР ПОТРІБНИЙ КРАПЛЯМ ВЕСНЯНОГО ДОЩУ

За мить затримай погляд на свіжих дощу краплях,
це в них згустило блиск свій усе весняне листя,
тяжкіє в краплях, бо у межі власні себе не вмістить,
не потрапить, —
і хоч очі твої подивом налиті,
не можеш, і справді не можеш до дна думки свої
відкрити.

Мабуть, його ти втішиш, як дитину, пробуджену зі сну,
від блиску речей не відходь же, моя дорога, залишись
у здивуванні!

Даремні слова! Чи не чуєш? Бо через нього існуєш
так глибоко в світлі речей,
що мушиш в собі їм шукати все глибшого простору,
врешті.

2. ПОМИЛКА

Чи можна в думок відняти їхнє тихе дно?
Можу до одного боку бруку вулицю схилить,
помилку в очах перехожих помічу все одно,
бо там, де ряди авто прогули,
може, лише в їхніх шибках і замкнеться безмірна блакить

А вони мовлять:

— Думка наша з'єднана зі світлістю предметів,
думка наша вірна речей звичайних силі,
а коли стільки з них не відкрилися досі ніде ще,
це означає, що думка іще не скінчилась.

3. ПИТОМА ВАГА

Ті слова стрясають кожним. Бо закінчення думки
означає, що вона мусить вичерпатися в предметах
і згаснути, як око,
яке світлим своїм зором наповнює дійсність
і перетворює, —
хоча ніколи її не звільняє від тремтінь людського часу.

Але коли вона всією своєю вагою похилиться на мене
і впаде,
тоді наповнюється думкою і осувається на дно людини,
по якому рідко ступаю, чого, власне, не вмю,
хоч знаю,

вже далі розпадатись не повинний,
бо весь Предмет і бачення те все охоплюють провалля.

Навіть рідко про те розмовляю, але розумію,
яка вага питома світу і яка в мені глибинність.

ДЛЯ СУПУТНИКІВ У ДОРОЗІ

1

Якщо шукаєш оте місце, на яким змагався Яків,
не мандруй до країн арабських, не шукай на картах
ближче знайдеш, аніж думав досі.

Уяви лиш: на обрії думки з'являється світло
щільніше єднається з думкою, обравши простіший
Тоді той образ, не розсіяний — тяжіє. І треба зуміти

в собі його підняти, змінити на ту суть,
якій сприяє тиша в самотині,
така самотність прийнятна людині,
тому прийнятна, що від неї не відлучає нікого смерть

2

Якщо ж наші дні всі звичайні наповнюють вчинки,
в яких самі глибини їхні не може передати жест,
все ж, підживлюймо впевненість — жест отой зникне
і залишиться у вчинках наших тільки справжній сенс

КАМЕНОЛОМНЯ

I. МАТЕРІАЛ

1

Слухай, коли стук молотів ритмічний і такий рідний
переноситься в глиб людей для дослідження сили ударів,
слухай, струм електричний кам'янисті розтинає ріки —
а в мені наростає думка, наростає щоденно,
що вся велич тієї праці всередині людини.

Тверда порепана долоня інакше підносить молот,
інакше між каменів думка людська проходить,
як енергію людей від сил каміння відділити зможеш
і перетнеш у належному місці артерію, сповнену крові.

О, поглянь, як можна любити в такому гніву потоці,
що впадає в дихання людей рікою, підвладною вітрам,
але не сягає голосу, лиш струни зірве високі —
перехожі біжать до брам —
хтось мовить стишено: однак велика сила там.

Не лякайся. Справи людські з широкими берегами.
Не можна довго їх тримати в тісному руслі річки.
Не лякайся. Людські справи вже стоять віками
у тому, на кого дивишся через молотів стук ритмічний.

З'єднує камінні блоки низького струму провід,
що впивається глибоко, наче незримий батіг, —
каміння знає той гвалт,
коли міцність дозрілу — неловимий розпорює подув,
що їх відриває від вічної простоти, —
каміння знає цей гвалт.
Все ж не струм електричний забирає силу,
а той, що проносить її в долонях, —
робітник.

3

Долоні є пейзажем серця. Вони тріскаються, буває,
мов ущелини, по яких безформна котиться стихія.
Ті самі долоні, що людина тоді відкриває,
коли їх наситить праця, —
і бачать: через неї одну інші люди йдуть спокійні.
Долоні є пейзажем серця. Коли тріснуть — у ранах
постає фізичний біль, рвучкий і вільний, наче струминець.
Але людина не дума про біль.
Сам біль — це ще не велич,
а власне величі — вона не вміє назвати в собі.

Однак не тільки руки опадають під молота вагою,
не тільки підноситься торс і м'язи
формують свій стиль,
але через працю її ведуть думки глибокі,
щоб зв'язатися зморшками на чолі,
щоб зв'язатися високо над головою
гострою дугою рамен і жил.

То ж коли на мить перетвориться в розріз готичної
будови,
який пронизує народжену з її очей та думок
вертикаль, —
то не тільки профіль!
То не тільки постать між камінням і Богом,
на велич і помилку приречена там!

II. НАТХНЕННЯ

1

Праця почалася всередині, а зовні має стільки простору,
що долоні огортає відразу і сягає межі подиху.

Ось дивись: у глибокий дзвін каміння втрапила воля.
Коли думки набувають певності,
тоді разом сягають вершини серце й долоня.

За цю вертикаль, за певність розуму, за певність ока
платить рука щедра.

Віддає тобі камінь силу, а в праці дозріває людина,
бо вона несе натхнення трудного добра.

І від неї починається те, що наростає в серці й думках,
що стільки подій важливих оточує і стількох людей, —
яка ж любов дозріває в молотах!

Співаючи: "В серцях батьків безмежна сповнилась
праця", —
понесуть ту любов у майбутнє групки дітей.

2

Те натхнення не лишається в долонях. До каміння
сходить серцем людини, що творить окрему із серцевин.
І від неї історія каміння розростається в землі,
а в людях — та рівновага, що любов здобуває через гнів.

Вони проводять людину, у людях завжди невичерпні,
не відсухають в напрузі рамен, ані в серця захованім
жесті —

який думки і руки з'єднує в нерозривний перстень.
То ж коли хочеш втрапити здалеку, ввійти і в людях
зостатись,

мушиш обидві ті сили з'єднати мовою з простих слів
(мова твоя не повинна розбризкатись в напрузі того
зростання,

яким творять любов і гнів).
Тоді ніхто Тебе не вийняв би з людини, відірвати б від неї
не зміг.

III. УЧАСТЬ

Ось недавно вийняте зі стовбура світло дошки сирого
в долоню твою запливає огромом усякої праці.
А повна долоні напрута на таку спирається Дію,
що все проникає в людину і все у ній гладить.

Втомлені очі і брови гострі в людини,
у каміння краї загострені, як у ножа.
Струм електричний січе стіни батогом незримим.
Сонце, липнєве сонце. В камінні білий пожар.

Чи руки мої належать світлу, що блиском перетинає
колії залізниці, кайла і вгорі понад нами тин?
Ні, руки належать серцю, а серце не проклинає
(відокремлює серце від губ, коли будуть клясти).

Знаю вас, прекрасні люди, без манер і форм.
Умію дивитися в серце людини відкрито.
Чийсь руки — у праці, а чийсь — із хрестом.
Угорі над вами тин — на коліях кайла розкидані видко.

Є порожні місця в камінні — не потрапляй у таке місце!
Колони, підгяті струмом, в долину сиплюються, як у миску.
Молоді шукають дороги. Просто в моє серце
вдаряє дорога всіх. Чи камінь вибачить, зрозумівши?

Слухай, коли б світ зупинився у тій рівновазі рук,
яку після вибухів каменя й людини
простягаєш незмінно над тином, за кілька кроків, тут,
де так необережно вибіга дитина.

Але рівновага та, яку треба самотньо тримати,
видається в ті миті і близько, й далеко.
Ти мусиш нагнутись тоді і водночас зіп'ястись.
(Дитя необережне там пробігає легко).

І знов застається мовчання між серцем, деревом і
камінням.

Кожний в нього може ввійти й лишитись собою тоді.
Якщо не ввійшов, то по-справжньому не зумів ти
взяти участь у справах землі.

ПАМ'ЯТІ ТОВАРИЩА ПО ПРАЦІ

1

Не був самотнім. Його м'язи вросли в ґрунт,
поки махали молотом і пульсували силою, —
те тривало доти,
поки відчував під ногами ґрунт
і не були розсічені скроні,
серце не розтяте брилою.

2

Взяли тіло, ішло мовчазною шерогою.

3

Праця і кривда ще відступали від нього...
Роби сіріли, чоботи по щиколотки в драговинні.
Про те роздумували довго,
що між людьми скінчитися повинно.

4

Час його спинивсь гвалтовно. В годинниках струму
зірвалися стрілки раптово і впали до нуля.
Перетнув його камінь білий — до суті в'ївся у нього,
роз'їв її, врешті, настільки, що каменем стала вона.

Хто з неї відвалить камінь? Думки хто знову
поширить? —
У скронях глибокі тріщини, наче тріщини стін.
Поклали його на спину. І став полотнищем гравій.
Прийшла дружина стражденна, вернувся зі школи син.

6

Чи все це? Чи гнів його мусить пролитись на інших?
Чи не дозрівав він у собі самому любов'ю і правдою?
Чи мусять його за основу зужити нові покоління
і викинути з сенсу свого, єдиного, найглибшого?

7

І знову рушило каміння. Вагонетка зникла в квітах.
І знову провід електричний стінами заглибинів.
Але людина забрала всю внутрішню структуру світу,
в якій любов тим вище спалахує,
чим більше її насичує гнів.

ПРОФІЛІ КІРИНЕЯНИНА

... і одного перехожого, що з поля
вертався, Симона Кіринейнина, батька
Олександра та Руфа, змусили, щоб хрест
Йому ніс...

(Мк 15, 21)

I

ПОКИ ПРОФІЛІВ БАГАТО ЩЕ ЗМІГ Я РОЗРІЗНИТИ

1

Профіль між деревами. Чи профіль між колонами.
Чи профіль, що занурює в себе мокра дорога.
Чи профіль у дверях будинку свого перед сходами.
Чи профіль переможця — грецького напівбога.

Є профіль Кіринейнина, що знаний мені найліпше,
багатогранно.
Його початок при Людині іншій,
з плечей опадає,
щоб обірватись там,
де найбільше Людина стає собою,
де найменше безборонна

(безборонною була б, якби ота, що в ній, і з неї — сила
змет не творила вертикальний, а скорилась).

Про такий саме профіль та іншу Людину в дорозі
життя мені нагадує постійно.
(Тоді вже профіль переходить в розріз.)

2

Стопи шукають у траві — є земля...
Комахи точать зелень і гойдають сонця струмись.
Стопи стирають брук, а брук стирає стопи все дужче.
Немає пафосу. Є недомовлена в натовпі думка.

Візьми думку — якщо зможеш — пусти її коріння
у пальцях вишивальниць чи у жіночих пальцях,
що пишуть на машинці вісім годин незмінно,
доки літери навислі повіки запалять.

Візьми думку і довершуй уже людину,
чи дозволь самій людині розпочати себе знову,
чи нехай вона тобі лиш допоможе нині,
а Ти її веди в дорогу.

3

Чому це не так? Магдалино, Симоне з Кіринії, сину,
Чи пам'ятаєш перший крок, яким ще йдеш ти
без упину?

4

Гойдають трави, мов гамак, — залітних бджіл
колиска.
Камінні плити там стоять — їх ділить промінь
прямовисний.

Йди краще хвилею! — щоб не поранив стопи ж...
Огорне хвиля так, що не почувеш: тонеш.

5

Тоді надійде Він, одначе ярмо своє
перекладе тобі на плечі. Почуєш, схаменешся, затремтиш.

II

НИНІ ВЖЕ ПОЧИНАЮ РОЗРІЗНЯТИ ОКРЕМІ ПРОФІЛІ

(фрагменти)

3. НЕЗРЯЧІ

Стукаючи білими палицями в брук,
створюємо відстань необхідну.
Для нас нелегкий кожен крок.
В зіницях наших помирає світ,
до себе він самого не подібний:
світ не барвистий, а з гуркоту, тріску
(обриси, лінії шелесту, шуму).
Як важко, подумай, до цілості зріти,
коли нам частина лишається тільки — і треба її
вибирати.

О, як охоче кожен з нас узяв би ношу
людини, що без палички осягає простір!
Чи зумієш нас навчити, що є кривда ще й не наша?
Чи зможеш нас переконати, що в сліпоті можливе
щастя?

4. АКТОР

Скільки людей вже зросло біля мене, крізь мене,
частково і з мене.

Став ніби руслом, яким пропливає стихія
з людини іменням.

Та оскільки людиною сам є,
чи натовп людей тих не викривив якимсь мене і самого?

Якщо в кожному із них був не дуже я вдатним, собою
надміру лишався незмінно,
чи хтось уцілілий із мене дивитися може на себе
спокійно?

5. ДІВЧИНА, ОДУРЕНА В ЛЮБОВІ

Часто біль почуттів міряють стовпчиком ртуті,
немов тепло повітря, або тіл усіх, —
а треба інакше ту міру збагнути
(але ти занадто є віссю справ своїх).

Якби зрозуміла: не ти є їхньою віссю,
а Той, хто насправді є нею,
також не знаходить любові, по суті, —
якби ж те могла зрозуміти.

О, навіщо серце людське є?
Серце, температура всесвіту...
і стовпчик ртуті.

6. ДІТИ

Виростають зненацька з любові і потім раптово —
дорослі,
тримаючись за руки, в юрбу вони увіллються
(кожне серце — мов спіймана птаха, вростає
у сутінки профіль).
Знаю, в серцях їхніх є ритм всього людства.

Тримаючись за руки, усілись над рікою.
Де пеньок, земля і місяць, згасаюча жевріє ватра.
Імла не піднялася ще. Серця наповнені снагою.
Коли встануть і підуть — питаю — чи так буде
завше?

Або іще так: світла келих нахилений, де рослинні шати,
відкриває в кожній із них доти не знане дно.
Те, що у вас народилось, чи зможете не зіпсувати,
чи завше будете розділяти — добро і зло?

9. РОБІТНИК ЗАВОДУ АВТОМОБІЛІВ

Шелестять по далеких вулицях — вишукані моделі
з-під моїх пальців...
Та з ними не пливу я по мостових невідомих трас,
не змінюю, мов поліцейський, на них дороговказів.
Звідти вже чутно машини, мій голос не чути в цей час.

У мене душа відкрита. І прагну я зрозуміти:
з ким борюся, живу для кого? Ця думка сильніша, ніж
слово.

Ніхто не відповість. Про це не запитують голосно надто.
Повернись лише, як щодня, — вранці, о шостій годині.

Звідки знаєш, що на терезах світу переважає людина?

11. МАГДАЛИНА

Дух перенісся раптом, а тіло іще тяжіє
на місці своїм колишнім, тому відчуваю біль,
і він триватиме довго — аж поки тіло дозріє
і в духа поживу знайде, а не лиш голод собі.

Чи тиждень минув, чи місяць — то мить любовного
суму,
язик і все піднебіння — мов корінь сухий глибин.
Із вуст обтерто помаду. Править помилку правда.

Та світу всього засуху
не я відчуваю — Він.

12. ЛЮДИНА ЕМОЦІЙ

Ти не мучишся любов'ю, що завжди тебе заливає.
Ось пляма ентузіазму — принадна і поверхова.
Як висохне, чи відчуваєш пустку?

Між серцем і серцем перерва буває,
в яку треба входити дуже поволі, —
хай погляд звикає до барви, а вухо до ритму.

То ж люби, ідучи в глибину і сягаючи волі,
щоб не чути втечі серця, мук думок, що підконтрольні.

13. ЛЮДИНА ІНТЕЛЕКТУ

Те, що відбирає розмаїтість і принаду,
смак великої пригоди і спонтанність, подих.

Як тісно в твоїх формулах, судженнях, поняттях,
утім, що є згущенням сенсів, а сенси — такі голодні...

Не ламай того бар'єру, що у всіх нас має бути.
Кожна дорога людини веде у напрямі думки.

14. ЛЮДИНА ВОЛІ

Мить волі тяжка і безбарвна, як у юрбі поштовх,
або різка, мов батіг,
мить, яка в цілому
так не кидається
нікому,
тільки мені —
не дозріває з почуттів, немов солодкий плід,
не впливає з думки,
скорочує дорогу, —
коли приходить, мушу її підняти,
що й роблю, взагалі.

Немає місця на серце й думку,
є тільки ця мить, яка вибухає,
мов хрест у мені.

СИМОН ІЗ КІРИНЕЇ

Око в око з людиною, облич довкола багато.

Удари у скроні, мов кузні ритмічний стук.

Не йду шукати пригоди, чи завдати образи.

Хочу бути самодостатнім.

Нехай ніхто не втручається в мене: в'язень, бідак
чи Бог.

Прагну, однак, справедливості. Торкуюся з вами —
катами —

за стражденну Людину (хоча поспішаю до міста).

За те, що велить справедливість, торкуюся з вами,
за милість до Неї, хоч краще б минув я це дійство.

Хочу бути справедливим. І тут є поріг.

Не йди за поріг, не торкайся до серця й думок:

там насильство, принука — нічого б змінити не міг!

А він наважився піти — оцей бідак!

Людина справедлива досі — а далі?

Підуть люди — жінки і діти — вони самі,
а я з ним.

Хто ж нас розрізнить, коли тягар поєднаних на землю
повалить?

А я з ним —

я не витримаю: справедливість — не пам'ятник зі сталі.

Розбий і відкрий! (речення мають бути стислі,
ковзати мусять і рвати — не будуть ці строфи круглі).

Розбий і відкрий!

Зависла наді мною зіниця — розпромінення серця,
від перекладини вища набагато,
вища настільки, що не досягнути.

Мій світ малий: справедливість, узята у кліщі норм.
Твій світ великий: зіниця й перекладина — з Ним!

Ти міг би у цьому великому світі — малого мого не
уздріти,
розбити доценту його, всього знищити міг би
і міг би, йдучи із хрестом, все поставити раптом
на вістря —

Ти широкий, доступний — в Тобі є для кожного місце.

Справедливим не хочу вже бути! Я ледь стою і з порога
світ новий оглядаю! Пропливає обабіч юрба:
воїни, діти, жінки — всі прямують до Бога.

Тиша, тиша —

справедливість вимагає бунту — супроти ж кого
боротьба?

КОСТЬОЛ

(фрагменти)

ПАСТИРІ Й ДЖЕРЕЛА

(Храм Святого Петра восени 1962: 11.X — 8.XII)

СТІНА

Бачу просту стіну, а скоріше фрагмент однієї зі стін:
плоскі пілястри біжать з двох сторін напівбань,
в яких всі постаті святих, що спинили свій рух,
прагнуть передати лиш один —
якийсь гігантський Рух, котрий в людей проникає
з відкритих книг.

І не тяжке одій стіні склепіння,
їй люди живі не тяжкі, що десь живуть
у втомлених сердечних комірчинах,
не тяжке навіть те, що оточує землю провалля, —
допоки мамині груди ссе немовля, й для того родиться
людина.

ПІДЛОГА

У цьому місці наші ступні зустрічаються з землею, на якій
повстало
стільки стін і колон... якщо серед них не блукаєш, а йдеш,
віднаходячи єдність і сенс —
це тому, що Він проводить. Поеднує не тільки простір
будівлі часів Ренесансу, а й простір всередині Нас,
коли ми йдемо з розумінням невдач своїх, вад.

Це ти, Петре, хочеш бути тут підлогою, щоб по Тобі
ходили
(йшли вперед, невідомо куди), за своїми стопами,
щоб єднались в один простір через погляд, який думку
родить.
Хочеш бути Тим, хто служить стопам, — як скеля
копитцям овець.
Скеля теж підлога в гігантській святині.
А пасовище — хрест.

КРИПТА

Мусимо отож зійти під підлогу, на якій нанесено сліди
стількох стоп. Мусимо збільшити масштаб, щоб
відкрити людину,
затоптану копитцями овець: не знали тоді, кого топчуть
людину, яка минула, чи Людину, яка не минає?
Крипта тобі повідає: пов'язана з цілим світом, який постійно
її облягає,
як військо змучених солдатів, що відходити не хочуть.

ЄВАНГЕЛІЄ

Правда не змочує олією рани, щоб пекли не занадто,
не вмощує на осла, якого потім вулицями водить,
правда мусить боліти і ховатись.
Мозок напружує конструкції, коли щось починає,
мов дім, нахилялись,
що збудований в людях, — всі гадають, як підняти
не фронтон, а ґрунт глибокий, бо це він, ніби хвиля
човнові, чинить опір.

Правда рухає людину: коли б і людина сама —
не змогла.

Будівля, що вищиться, справді подвійною тисне вагою,
котру ми всі в собі знаходимо, як таємничий екстракт, —
оббігаючи здивовані вулиці, якими водять осла.
(Все менше чи більше в тих вулицях правди?)
Дивимось вперед спокійно,
страху не підвладні.

ПОЕМИ, ПРИСВЯЧЕНІ ПОЛЬЦІ

ПЕРЕД ВОСКРЕСІННЯМ 1966

(фрагменти)

І. ЗВЕРНЕННЯ

1. ПОЧИНАЄТЬСЯ РОЗМОВА З СОБОЮ

Чи це означає, що сягаю змісту, котрий обумовили люди,
щоб назвати великим та важливим — і промовляти
навзаєм?

Чи це означає, що згоден у лічбі років із літописцем
Тітмером із Мерсебурга — і бачу прийдешнє, неначе
хроніст Вінсент,

і хочу в гармонії бути з отим проминулим?
(Чи накладаю видиво колишніх доріг, узятє із хронік,
на картини сутінкових розкопок Віслиці?)

Це означає, що сягаю коріння власного дерева,
заглиблююсь в його таємний ріст,
який і мені дано, і з мене має своє тіло.

Відчуваю, що я — у нім і воно — в мені.

Дерево — тіло фізичне.

Історія людей таких, як я, шукає свого Тіла.

2. ПОЧИНАЄТЬСЯ РОЗМОВА З БОГОМ

Тіло людське в історії помирає частіше, ніж дерево,
помирає раніше.

Триває людина за порогом смерті в катакомбах і криптах.

Триває людина, яка відійшла, у тих, що приходять за нею.

Триває людина, яка надходить, у тих, що уже відійшли.

Триває людина за всяким приходом-відходом
у собі і в Тобі.

Історія людей, таких, як я, шукає Тіла, що ти їм даси.

Кожний в історії втрачає своє тіло, і кожний відходить
до Тебе.

У мить відходу кожний є більшим від історії,
частиною котрої він є (фрагмент у столітті якомусь
чи фрагменти двох століть, об'єднані в одне життя).

3. ПОЧИНАЄТЬСЯ РОЗМОВА З ЛЮДИНОЮ, СУПЕРЕЧКА ПРО ЗНАЧЕННЯ РЕЧЕЙ

У цьому пункті ми незгодні.

Він мовить, що людина приречена втратити тіло. Історія людства не шукає нічого, крім тіла речей, — вони застаються по смерті людини, потім ними живуть покоління. Речі — не смерті осіб, лишається їхня нетлінність людині.

Мовлю: переважна частина людини вмирає в речах, залишається — менша незмірно. Чи спробував ти охопити нетлінне? Чи спробував ти віднайти йому простір і профіль?

Мовчи про незнаних! Людина не є невідомою!
Людина наповнена завше лиш тим, що людське.
Не відділяй людини від речей, вони є тілом її історії!
Не відділяй ти людей від Людини, яка є Тілом їхньої історії:
все те, що істинно людське, порятують не речі —
Людина!

Ми — перед фронтоном проминулого, що нам відкрите й закрите водночас. Не замикай свідомістю абстрактною поєднання приходів і відходів, бо вони пульсували життям, омивалися кров'ю.

Повертайся до місця того, де вмирала людина, а ще краще туди, де вона народилась. Минуле — час народження — не смерті.

4. САМЕ ЗВЕРНЕННЯ, АБО ВОЛАННЯ ДО ЛЮДИНИ, ЯКА СТАЛА ТІЛОМ ІСТОРІЇ

До Тебе волаю, Людино, шукаю Тебе — у Тобі людська історія може знайти своє Тіло.

До Тебе іду і не мовлю “прибудь”, просто — “будь”,

будь там, де в речах не видніється записів, а людина була: душею і серцем, жаданням, стражданням і волею, де мучили її почуття і палив найсвятіший сором, будь, як вічний Сейсмограф того, що незримо та Справжнє.

Людино, в якій сходяться днище людське і вершина, в якій усередині все — не тягар і не морок, а серце.

Людино, в якій кожен може знайти найглибинніший задум

і коріння вчинків своїх: люстро життя — смерті, що відбиває людський нурт, до Тебе — Людино — постійно сягаю мілкою рікою історії,

йдучи у бік серця, йдучи у бік думки (історія — стовпище дум і вмирання сердець).

Для історії всієї шукаю Твоє Тіло, шукаю Твою глибіню.

II. ОПОВІДЬ ПРО ПОРАНЕНЕ ДЕРЕВО

1

Були в саду прищеплені дерева.

У тіні ходив Мешко, споглядав.

Не бачив садівника, не бачив дерев, не бачив щеп.

Гадав: уже плодів дозрілих не скуштує.

Скуштує син, онуки, правнуки скуштують.

Чи сад уродить? І плід який тут буде

добрий?

Садівник не боїться надрізати кору. Дереву вірить: киття підніметься знову — сильніше від надрізу.

На себе дивитися мушу, неначе на стовбур, — ПОРАНЕНЕ ДЕРЕВО і крізь мене зростає.

Чому розростатися має крізь мене

ПОРАНЕНЕ ДЕРЕВО?

Чому я себе мушу бачити, як його плід?

Той корінь, з якого зростаю, є мною — настане цвітіння:

квіт стане моїм,

це, власне, бридке і прекрасне в єдинім творінні,

власне, зло і добро наповнюють свідомість мою і від неї

залежать.

Як падає з древа історії плід — спадає він власним

тяжінням,

своєю достиглістю, й знак зостається по тому.

І знак той мене замикає.

Не втягне дерево мене в свої артерії: життя протоки.

Не приймаю ні кори його, ні тіні, що розширяє...

А все ж прийняв я ДЕРЕВО ПОРАНЕНЕ,
хоч і чинив йому спротив.

Прийняв, щоб росло крізь мене, моїх онуків
і правнуків,

щоб родило нас, немов плоди, —

плоди надрізів, у яких приймаються прищепи.

Зрозумів: мусить бути поранене, бо потрібно прищепу
втулити.

Зрозумів: мусить бути поранене, щоб могло життя
просочитись.

Зрозумів, що я мушу відкритись

(межі мого життя пересуваються так, що колись не-моє
стає нині моїм, —

чи не мусять посунутись так, що моє стане вже

не-моїм?)...

ДЕРЕВО мовило так:
 не лякайся, коли помираю, — не лякайся зі мною померти,
 не лякайся ти смерті — поглянь, оживаю, бо смерть
 лиш торкнулась кори...
 Не лякайся зі мною померти й ожити. Замкнеться
 ще знак.

Дозріє у ньому все наново знову —
 і плід не впаде під своєю вагою.

ДЕРЕВО віддасть плоди Тому, хто прищепив, —
 будете споживати плоди, що зросли на Мені,
 Пораненім Древі.

Дерево мовило "на Мені" — не чув, що воно чуже,
 зникло відчуття супротиву між ним і мною
 (може, лише на мить?).

Я відходив, а ДЕРЕВО стало, обіймаючи минуле
 і прийдешнє.

Я сказав: добре, перерости мене, коли маєш таку міць,
 перерости всіх людей або всотай.
 (Не всотуються люди, можна їх перерости:
 тоді постає простір, де поміститься кожний, —
 кожний лишається собою, хоч починає заново жити).

III. З'ЄДНАННЯ

Ходимо по з'єднаннях. Земля, здавалося, гладка,
 здавалося, — рівна.
 Довго думали: її плоский круг облитий знизу водою,
 а зверху — сонцем.
 Потім прийшов Коперник: земля втратила завіси,
 її завісою став рух.
 Ходимо по з'єднаннях інакше, ніж раніше. (Коперник
 затримав сонце, а землю пхнув.)

На з'єднання ставимо стопи, на з'єднання кладемо
 думку:
 ідеться про радіус дії з'єднань (кажеш так: сприймаю
 зримі —
 хочу бачити всі, — якщо не побачу, не торкну, —
 не сприйматиму з'єднань).

Мешко ступав по з'єднаннях, часто відчуваючи ляк:
 не тільки з ляку приносив жертви — хотів прихилити
 долю.
 Коли шукав божеств у з'єднаннях світу й химерностях
 долі,
 коли, сягаючи багатьох божеств, називав ляжливо імена
 (з них найдревніше — мовою предків),
 стало явним, що Бог не живе у з'єднаннях світу,
 у звивах людської долі,
 але промовляє власною мовою, мовою найпростішої
 ширості.

Проникла Божя щирість через з'єднання світу (ось мова,
не складена з досліджень, мова не пошуків, а віднайдень).
Хтось говорив. Слова були людяні, слов'янські.
Світ важливий був у них і неважливий. Смерть —
сувора, обнадійлива.

З'ЄДНАННЯ (продовження)

До з'єднань світу прив'яжи думку! Але звільни серце
і відкрий душу!

Тіло умре і воскресне. Життя підтвердиться поза
життям.

(Коли прагнеш зрозуміти це зі смертельних борінь
слов'ян,

даруй, що дивлюся через усі з'єднання власної душі,
вертаючись нею до душ моїх полян і вісян).

З'єднанням душ є слово, є мова — мова взаємна.

Хрещенням назвімо цю мить

(коли Бог вийшов зі з'єднань світу і звивів людської
долі),

коли промовив до Мешка так, що Мешко міг відповісти.

О, це з'єднання осіб — незримо, без дотику — все ж
мусить мати свій знак!

О, це втягнення в Батьківство, що є більше внутрішнє,
ніж будь-який зримий світ! —

це втягнення через Слово: через мовчання більше,
ніж через мову,

це втягнення через Любов, яка зворушує,
але і знерухомлює,

це втягнення *mysterium tremendum et fascinosum* —
мусить мати свій знак!

У знакові ходим одвіку. Думка не прилягає
до з'єднань —

сама стає з'єднанням, завісою всякого руху,
що пронизує людину.

У знакові ходим одвіку. Знак заступив з'єднання світу
і плутанину людської долі.

VI. ОБРЯД

1

Наша земля стала обрядом, знаком віднайдення, в якому
знайшлася ЛЮДИНА.

Чи поєднання із землею може заступити необхідність,
чи може заступити принуку існування, якою є земля, —
кожна земля, навіть та, яку серцем вибираєш із усіх
земель?

Коли в ній закорінюєшся на життя і смерть, — тоді вона
стирає тебе у порошок.

Важко оглядаєш, важко ти оглянутий сам через її
необхідність.

Є труд постійного піднімання багатьох людей із принуки
землі — назва йому — історія.

Історія не є воскресінням, є — постійною згодою
померти,
дає тільки розуміння невпинності людських смертей.

Не сягає вона обряду, яким стала земля, наша земля.
Звідси наша любов до неї. Любов не впливає зі смерті,
але вибігає за нею.

З любові, яка вибігає за смертю, стала обрядом земля.
З любові, яка вибігає за смертю, стала наша земля
обрядом.

2

Це обряд багатьох вод, що бризкають із землі, немов
рослини, —
рослини цієї землі є ріками, як вода — землею для
рослин, —
ріки замерзають зимою, замерзають озера, стави, б'ють
ключі:
життя води руйнує лід.

Наша земля стане ближчою до сонця, і цього достатньо
для життя.

Оживе вода, оживуть дерева, **ОЖИВЕ ЗЕМЛЯ**, стане
обрядом —
і перейде за круг смерті, уткнутий у ній самій.

Чи необхідність ЖИТТЯ — так мовлять земля і вода
щовесни —
не є глибшою, ніж необхідність смерті?

Про це мовлять земля і вода, жебонять між собою.

Як перекласти це жебоніння взаємне на твою рідну мову?
Як прищепити в думці життя землі та смерть?

Водний обряд промовля навесні інакше, коли життя
вертається землі,
інакше, ніж улітку, коли висихає людина з жадань,
наче русло ріки,
і тіло благає чистоти й прохолоди...
Тоді людина всотує водний обряд, і є у ній рівновага.

Людина вступає у внутрішній стан рівноваги води,
де з'єднався перебіг призначень, властивий для
і спокій цілості: цей спокій — не застій. кожної хвили,

Вода висловлює тривання більше, ніж проминання, —
тривай у бігові своїх призначень, водо!
Кажу тобі, людино, огорнута водою, — ти є
призначенням землі.

Наша земля стала обрядом рослин і дерев, що репають,
наче думка дозріла мудрістю, —
і Мудрість оця є вітчизною, що вибрана серцем
із дозволу землі.

3

Людина тримається світла обіруч, наче весляр,
і суттю своєю проходить у світлі, вагою
що правує човном,
всіх вчинків і слів.

Чи хоче спинитися в ньому? Чи світло спинити в собі?
Чи з себе його народити?
Відсовує морок, відсовує тінь, і крихітну смужку світла
проносить, часом у долонях,

немов немовля,
і пісеньку світлу співає, що схожа на пісеньку няні, —
потім замовкає, а пісня все світить, доки огорне дитинна
тінь існування.

Земле, що нас ти родиш, не родиш із нами світла —
лиш родиш ти смужку тонку і крижку — її стачить
рослинам, тваринам.

Як же іншого світла потрібно дитині,
єства якої не огорнуть лише обійми няні.
Як же іншого світла потрібно дитині...

Із вірності тобі, земле, мовлю про світло,
якого ти дати не можеш,
мовлю про СВІТЛО: без нього не збудись
ЛЮДИНІ,
без нього й тобі не відбутися — земле — в людині.

В обряді води і світла ти присутня й мовчиш.

Людина пройде по обряду життям, пройде смертю,
подумаєш: розтопче...

Пройде людина, пройдуть люди —
пробіжать, волаючи:
“життя — це боротьба”.

З борінь впливатиме образ нової землі чи образ
нової смерті
(коли буде земля поза борінням людей,
повна власного спокою)?

Подумаєш ти, що розтопчуть?...

VII. ПЕРЕД ВОСКРЕСІННЯМ 1966

Є така Ніч, коли ми, невсипучі при гробі Твоєму,
найбільше стаємо Костьолом,

є це ніч боротьби, у нас відчай тече із надією:
це боріння кладеться на інші боріння історії,
наповнює їх до глибин.

(Усі вони — чи втрачають сенс? Чи, власне, тоді
здобувають?)

Тієї Ночі обряд землі сягає свого початку.

Тисяча років, як одна Ніч: Ніч пильнування
при гробі Твоєму.

ДУМАЮЧИ ПРО ВІТЧИЗНУ...

Коли думаю "Вітчизна", — тоді себе висловлюю і
вкорінююся,
мовить мені серце про те, мовби межа схована,
яка від мене біжить до інших,
аби всіх загорнути в минуле, давніше від кожного з нас:
із неї виринаю... коли думаю "Вітчизна", — хотів би
замкнути її у собі, наче скарб.
Усе питаю, як його примножити, як розширити той
простір, що наповнює.

КОЛИ ДОВКОЛА ГОВОРЯТЬ МОВАМИ...

1. Коли довкола говорять мовами, як виростали покоління,
несучи до скарбниці своєї землі речі старі й нові, —

Земля стала руслом вогнів, запалених глибоко в
людях, пливли завжди однаково ті самі ріки й завжди
наново омивав землю потік мови, піднесений історією.

Води рік збігали в долини, мови потік прямував
до вершини.

Була вершиною кожна людина, яка виросла з тієї землі,
і кожна людина є нею —
водночас вершина підноситься над кожним і над усіма,
підноситься все стрімкіше і все глибше проникає
в сумління.

2. Коли довкола говорять мовами, звучить серед них одна:
наша рідна. Заглиблюється в думки поколінь, і землю
нашу омиває, і стає дахом дому, в якому існуємо разом, —

поза ним звучить рідко

(у групах людей, котрі мовлять навколо, немов острови,
океаном омиті загальної мови людської, власну хвилю не
знаходить) —

не збільшились ресурси моєї землі, якщо навіть
відплинула мова, то, щоб зникати поволі в пересохлих
руслах, —

не прийняли мову моїх батьків мови народів, по-
яснивши:

"заважка" чи "зайва", —

на велелюдді мовимо не своєю мовою. Рідна мова
замикає нас у собі: зачиняє, а не відчиняє.

3. Так, стиснуті в собі однією мовою, існуємо в глибинах власного коріння, чекаючи на плоди дозрівань і подолань.

Щоденно огорнуті красою власної мови, не чуємо гіркоти, хоча на торжищах світу не купують нашої думки —

бо дорожнеча слів.

Чи не підживлюємо прагнення ще глибшої заміни?

Народ, що живе в серці своєї мови, залишається в поколіннях таємницею, до кінця не проглянутою.

ЧУЮ ЩЕ ЗВУК КОСИ...

Коли думаю "Вітчизна", — чую ще звук коси,
що вдаряє в стіну пшениці,
створюючи один профіль із ясністю небосхилу.

Та насуваються косарки, запускаючи в глибини
тієї стіни
і звуків монотонні, і рухів навальні кружляння,
і ріжуть...

СЯГАЮ ДО СЕРЦЯ ДРАМИ

1. За мовою відкривається прірва. Чи вона не відома слабості, яку увібрали в очі наші й успадковуємо собі?

Свободу треба постійно здобувати, не можна нею
тільки володіти.

Приходить — подарунком, утримується — змаганням. Дарунок і змагання записуються на бланках таємних, а все-таки явних.

Самим собою платиш за свободу — тож називай свободою те, що можеш, коли платиш постійно, володіти собою знову.

Тією платою входимо в історію і дотикаємось її епох: як відбувається поділ поколінь між тими, що не доплатили, і тими, що мусили переплатити? На якому ми боці?

Надмір стількох самовизначень чи не переріс наших сил у минулім? Чи тягар історії не рухає, як опору, тріщини якої не заживлені досі?

2. Вітчизна: виклик землі цієї, кинутий предкам і нам, щоб дбати про спільне добро і рідною мовою, наче хоругву, оспівати історію.

Оспівують історію звершення, що піднесені на твердині свободи. Зрілістю самовизначення оцінюємо нашу молодість, часи розколу й золотий вік.

Засудила волю золоту неволя.

Носили у собі той вирок герої століть: у виклик землі входили, наче в темну ніч, волаючи: "свобода дорожча від життя!".

Ми розсудили нашу свободу справедливіше, ніж інші (підносила свій голос таємниця історії): на вівтарі самовизначення палахкотіли жертви поколінь, приймаючи заклик свободи, що сильніший від смерті.

3. Чи ж можемо відкинути заклик, що росте в кожного з нас, ніби нурт у високих і дуже стрімких берегах?

Чи можемо міряти нашу свободу свободою інших?
— змагання і дар —

Ви, що поєднали вашу і нашу свободу, пробачте!
І погляньте! — свободу і вашу, і нашу відкриваємо ми знову, як дар, що приходить, і змагання, якого постійно не досить.

РЕФРЕН

Коли думаю "Вітчизна", — шукаю дороги, яка узбіччя перетинає, ніби струм високої напруги, біжачи горою, — так вона біжить стрімко в кожному з нас і не дає втомитись.

Дорога біжить по тих самих узбіччях, повертає на ті самі місця, стає великим мовчанням, яке входить щовечора до втомлених легенів моєї землі.

ДУМАЮЧИ ПРО ВІТЧИЗНУ, ПОВЕРТАЮСЯ В БІК ДЕРЕВА...

1. Дерево пізнання добра і зла виростало над берегами річок нашої землі, виростало спільно з нами віками, вросло в Костьол корінням сумління.

Несли ми плоди, які обтяжують і які збагачують. Чули, як глибоко розколюється стовбур, хоч коріння в росте в один і той самий ґрунт...

Історія нашаруванням подій викликає боротьбу сумління. У тім нашаруванні тремтять перемоги й занепади. Їх історія не приховує, лише відтінює...

Чи може історія пливати супроти течії сумління?

2. У який бік розрослася крона? У який бік прямує сумління? У який бік росте історія нашої землі? Дерево пізнання не знає меж.

Межа — лише Прийдешнє, котре боротьбу сумління і таємниці Історії поєднає в однім Тілі, — і дерево пізнання замінить на Джерело Життя, що постійно зростає.

Але донині кожен день приносить те саме розщеплення в кожній думці і дії, з якої Костьол сумління росте в корінні історії.

3. Щоб не втратили наші очі тієї прозорості, з якою до нас приходять події, котрі заблукали в незмірній в'язниці, в якій людина усе ж знає, куди йде. Любов сама врівноважує долю.

Щоб ми не розширили розмірів тіні.

Нехай проміння світла падає в серця і просвітляє морок поколінь. Струмінь сили нехай долає слабкість.

Не можемо зі слабкістю миритись.

4. Слабкий народ, якщо мириться зі своєю поразкою, коли забуває, що посланий, аби не спати, аж поки прийде його година. Години постійно повертаються на великому колі історії.

Ось літургія історії. Пильність є Божим словом і словом Народу, яке сприйматимемо постійно по-новому. Години переходять у псалм невпинних повернень: ми йдемо брати участь у Євхаристії світів.

5. Отже, ходимо до тебе, земле, аби поширитись у всіх людях, — земле наших поразок і перемог, що підносишся у всіх серцях великодньою таємницею.

Земле, що не перестаєш бути частиною нашого часу.

Навчаючись нової надії, йдемо через той час до землі нової.

І підносимо себе, давня земле, як плід любові поколінь, що переріс ненависть.

Краків

СТАНІСЛАВ

I

1

Я прагну Костьол описати —
мій Костьол, який родиться разом зі мною
і не вмирає зі мною, і я з ним також не вмираю.
Костьол мене переростає,
він — дно мого буття й вершина,
Костьол — корінь, яким проникаю водночас
в минуле й майбутнє,
святиня мого існування у Бозі,
який нам Отцем є.
Прагну Костьол описати —
мій Костьол, що з'єднався з моєю землею
(казано: "що на землі поєднаєш,
з'єднається в небі") —
тож Костьол мій з'єднався з моєю землею.
Земля лежить у приріччі Вісли,
шумлять притоки її напровесні, як тануть сніги
в Карпатах.
Костьол поєднався з моєю землею,
аби все, що поєднане тут, поєдналося в небі.

2

Була людина, в якій моя земля уздріла,
що поєднана з небом.
Була така людина, були люди... є вони постійно...
Через них земля бачить себе в таїні
існування нового.
Є вітчизна, бо в ній дім отця починається,
родиться з неї.
Мій Костьол описати хочу в людині
з ім'ям Станіслав,
яке нам до хронік мечем сам король Болеслав уписав.
Ім'я це мечем написав на підлозі собору,
коли по ній спливали струмини крові.

Прагну костьол описати від імені,
 яким народ був охрещений знову
 крові хрестом, аби потім іти через хрест
 зовсім іншої проби —
 хрест усіх прагнень, у яких відкривається
 сховане дихання Духа, —
 від імені, що до людської свободи прищеплене
 першим, аніж Станіслав.

В глибинах людської свободи уже народилися
 Тіло і Кров,
 мечем королівським потяті під корінь
 капланського слова,
 потяті під череп на тілі живому...
 Кров і Тіло не встигли іще народитись —
 меч поцілив у хліб пшеничний і келих з металу.

Може, думав король: не народиться Костьол
 іще нині,
 народ не народиться в слові, що тіло картає і кров,
 народиться він із меча, із мого меча, який навпіл
 розрубує слово твоє,
 народиться з крові розливої... думав, можливо, король.

Духа захований подих в єдине однак поєднає
 слово потяте і меч, хребет мозковий зламаний
 і руки закривавлені...
 І мовить: підете в майбутнє разом,
 не розділить вас ніщо!
 Мій Костьол описати я прагну, в якому віками
 кров і слово йдуть разом,
 об'єднані схованим подихом Духа.

Станіслав, може, думав, що слово в тобі заболить
і наверне,
покутником прийдеш до брами собору,
прийдеш від посту змарнілий, просвітлений
внутрішнім голосом...

Присядеш до Божого Столу ти сином блудним.

Не навернуло слово — кров наверне.

Чи встиг подумати біскуп:
відхили оцей келих від мене?

7

На землю волі нашої падає меч.

На землю волі нашої падає кров.

Який же тягар переважить?

Кінчається перший вік.

Починається другий вік.

Беремо у власні руки невідворотний КОНТУР часу.

1

Земля пробігає у вікнах, поля пробігають, дерева.

І сніг мерехтить на гілках і зникає в промінні.

І знову зелень: молода, тоді дозріла,

нарешті гасне, наче свічі.

Польська земля пробігає у зелені, осені, снігові.

Її мандрівник піший крає — важко перейти всю
із краю до краю.

Не пролетить і птах залегко, та літак

за годину поглине той простір —

Вітчизну замкне в свій квадрат.

2

Земля важкої єдності. Земля людей, що шукають доріг
власних.

Земля довгого поділу серед князів єдиного роду.

Земля, віддана на волю й розсуд кожного.

Земля, доценту роздерта протягом, певно, шести поколінь,
роздерта на картах світу! А як же ж у долях своїх синів!

Земля — через роздертість поєднана в серцях поляків
так, як ніяка інша.

Звідки виросло ім'я це, що отримав для людей?
 Для батьків, для роду, для столиці біскупів у Кракові,
 для короля Болеслава, прозваного Хоробрим і Щедрим?
 Для двадцятого століття?

Це ім'я.

Щоб налягти на весла Історії... <i>Марія Овдієнко</i>	3
Поезія Кароля Войтили на тлі доби. <i>Юлія Булаховська</i>	7
РАННІ ТВОРИ	11
Над твоєю могилою	12
Сонети	13
У КОЛІ СВЯТОГО ІВАНА ВІД ХРЕСТА	17
Пісня про Бога Захованого	18
ТЕОЛОГІЧНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОЕМИ	49
Мати	50
Думка є простором дивним	59
Каменоломня	67
Профілі кіринейнина	76
Костьол	88
ПОЕМИ, ПРИСВЯЧЕНІ ПОЛЬЩІ	91
Перед воскресінням 1966	92
Думаючи про Вітчизну	110
Станіслав	118

Кароль Войтила

(Папа Римський Іван Павло II)

Веслуючи в небо

Поезія

Видавничий проект, редагування,

передмова

Марії Овдієнко

Коректура

Юлії Шелудько

Вступна стаття

Юлії Булаховської

Комп'ютерну верстку виконали

Роман Обухів,

Микола Семиног

Підписано до друку 12.06.2001. Формат 70x90 1/32.

Гарнітура Асадему. Папір офс. № 1. Друк офс.

Умовн. друк. арк. 4,8. Обл.-видавн. арк. 3.

Наклад 1000 прим.

Зам. 1341

БМКПЦ "Українська ідея"

07400, Київська обл., м. Броварі,

вул. Незалежності, 7/47.

Тел. (04494) 5-76-59.

Свідоцтво № 35 від 23.09.1997.

Надруковано в державному

поліграфічному підприємстві "Поліфаст"

Київська обл., м. Фастів, вул. Соборна, 40.

Тел. (04465) 5-14-49.